

Tadeusz Barucki
2013

ARCHITEKTURA TURKMENISTANU

Architektura Turkmenistanu

Propozycja prezentacji architektury Turkmenistanu na stronie Internetu Oddziału Warszawskiego SARP wydawać się może – z racji odległości tego kraju od nas i braku bezpośrednich związków z nami – nieco zaskakująca., Fakt odkrycia tam w ostatnich latach w Gonur Depe (Szare Wzgórze) być może najstarszego ośrodka naszej cywilizacji, zmieniającego znaną nam z Egiptu, Sumerii czy Doliny Indusu historię, generującego do tego zapewne – co ciekawsze – szczerbą dziś jeszcze w Indiach zachowaną religię Zaratrusty czy też Antyczny Merw – największe stanowisko archeologiczne wpisane na listę UNESCO – na Jedwabnym Szlaku, co do którego podejmowana jest inicjatywa umieszczenia go również w całości na tej liście wraz z dalszymi istotnymi jego ośrodkami może zaostrzyć nasze zainteresowania. Również współcześnie dynamicznie rozwijająca się stolica kraju Aszchabad - białe miasto - zbierające w świecie z racji swej architektury najróżnorodniejsze komentarze, uprzytomnia konieczność wiedzy o tych sprawach w ramach choćby ogólnego wykształcenia współczesnego architekta. Zaznaczyć przy tym należy, że prezentacja ta nie daje pełnego obrazu architektury tego kraju ograniczając się do najbardziej reprezentatywnych jej przykładów (Aszchabad, Nisa, Mary, Antyczny Merw) pokazanych uczestnikom międzynarodowej konferencji z okazji „1000-lecia architektury Turkmenistanu” w dniach od 11-14 listopada 2013, w której na zaproszenie jej organizatorów uczestniczyłem. Materiał ilustracyjny składający się głównie z fotografii wykonanych przeze mnie i przez moją żonę uzupełniłem zdjęciami z Internetu a w części informującej o wykopaliskach w Gonur Depe reprodukowałem go z podarowanej mi książki napisanej przez prowadzącego w tym rejonie od roku 1972 prace archeologa Wiktora Sarianidiniego „Marguş – Mystery and True of the Great Culture”, Aszchabad 2008. Wizualna forma przekazu tego materiału ogranicza z natury rzeczy szerszy jego komentarz, co postaram się odrobić pisząc o tym – zwłaszcza o architekturze zniszczonego trzęsieniem ziemi w roku 1948 Aszchabadu - w czasopiśmie „Zawód:Architekt”

Tadeusz Barucki

Gonur Depe : Odkopywana od lat 1980-tych przez W. Sariadininiego stolica Margiany (16-13 w pne) równoległa w czasie do kultur Mezopotamii i Doliny Indusu, generująca wg. jej odkrywcy pierwszą monoteistyczną *religię Zaratrusty*. *Zainteresowani tym znajdą w internecie krytyczną analizę tych odkryć* Wojtka Ejsmonda, „Odkrywanie tajemnic Gonur Depe (Turkmenistan)” dokonaną w oparciu o materiały University College of London .

Nisa: Położone 14 km od Aszchabadu starożytne miasto Partów 6-5 w. pne. Pozostałości murów obronnych i cytadeli z czasów partyjskich i resztki rezydencji Arsacydów oraz świątyni z kolumnowym portykiem. Na liście UNESCO 2007.

Antyczny Merw :Położone 30 km od Mary największe miasto świata w wieku XII (200.2000 mieszkańców) leżące na Jedwabnym Szlaku i największe stanowisko archeologiczne na liście UNESCO 1999 , składające się z pozostałości szeregu ufortyfikowanych miast.

Aszchabad :Ponad milionowa stolica Turkmenistanu o powierzchni 470 Włączony do Rosji w końcu XIX wieku jako centrum tego regionu . W Związku Radzieckim m2, powstała z małej wioski, rozbudowanej w oparciu o fort rosyjski (1815), stolica sowieckiego Turkmenistanu. Zniszczony całkowicie trzęsieniem ziemi (1948), w którym zginęło 110.000 jego mieszkańców. Odbudowany początkowo w stylu socrealistycznym, unowocześnianym od lat 1960-tych m.in. w duchu brutalistycznego modernizmu (np. Biblioteka 1968-1974 A. Achmedow), zaniechanym po odzyskaniu niepodległości w 1991 i intensywnej rozbudowie- o wyjątkowej spójności w tym aspekcie - „białego miasta” (w 90% oblicowanego białym marmurem - zapis w księdze rekordów Guinnessa) hołdującej ponownie socrealizmowi i jak i – w postaci specyficznych pomników – kultowi jednostki , później zmieniająca się nieco w duchu postmodernizmu aby po wyborach nowego prezydenta (2007) przyjąć bardziej nowoczesną formę. Specyficzną ciekawostką jest fakt, że jego mieszkańcy energię elektryczną, gaz – w tym ogrzewanie – wywóz śmieci, wodę, i sól - z uwagi na mocną energetycznie pozycję państwa - otrzymują bezpłatnie .

Ashgabat. Port lotniczy

Aszchabad. Port lotniczy

WIKTOR SARIANIDI

Marguş

TÜRKMENISTAN

Beýik medeniýetiň syrlar dünýäsi
we onuň hakyky keşbi
Тайна и правда великой культуры
Mystery and True of the Great Culture

II bap Goñurdaky köşk-ybadathana toplumy

5

Günorta (kilise) we
Demirgazyk Goñur.
Uçardan düşürilen
surat.

Южный (теменос)
и Северный Гонур.
Аэрофото.

Southern
(temenos) and
Northern Gonur.
Aerophotography.

MARGUŞ ýurdunyň şäherleri neneňsi bolupdyr? Dört-baş müň ýyl mundan ozal Marguşyň nähili bolandygyny göz önüne getirmek üçin ýeriň bu bölegine guş uçar belentlikden syn edip göräliň. (5-nji surat). Pessejik kenarly uly derýanyň hanasy giňden ýaýylyp ýatyr. Özüniň dirilik suwy bilen mes toprakly ýerleri suwarýan derýanyň gollarynyň ugrunda adamlar ornaşyp başladylar. Çet demirgazykda, şol ýerleriň golaýynda, suwuň çägelere aşagyna siňip gidýän ýerinde (Kelleli oazisi) bu jelagaylara Köpetdagiň eteginden birnäçe asyň ilkinjileriň hatarynda göçüp gelenleriň oturymly ýerleriniň harabalary görünýär. Derýanyň hanasynyň köşk bölegine golaý ýerde (Goñur oazisi) ýaşayyşly şäherçeler peýda bolýar. Şol ýerde ýaşayyş jaýlary, köşkler we ybadathanalar gurulýar. Hananyň gollara bölünýän ýerinde hereket has köp. Bu ýerde işçileriň, ussalaryň, arhitektorialaryň müňlerçesi zähmet çekýär. Olara başlyklar ýolbaşçylyk edýärler, ruhanýar aýat-doga okaýarlar we hudaýlara gurban berýärler.

Eýýäm gurlan ybadathanalaryň altarlarynda ot ýanýar. Köşk-ybadathana toplumynyň gala diwarynyň daşynda açylan uly howuz ýörite suw desgasyň kömegi bilen Murgabyň gollarynyň biriniň suwundan doldurylýar. Daş-töwerekde ösüp oturan agaç köp. Olar jaýlaryň üstüne ýapmak, arabalaryň tigirlerini we oturgyçlaryny, oý goşlaryny, naýzalaryň saplaryny we beýleki zatlary ýasamak üçin ulanylýar. Yöne agaç müdimilik däl, şol zatlaryň ýekejesi-de biziň günlerimize çenli saklanyp galmaz. Diňe gudrat bilen saklanyp galan pyçagyň agaç sapy arheologlaryň eline düşýär. Bu sapa бүрүнjiň okisiniň siňendigi mese-mälim bildirip dur. Laboratoriýa analizleri hatda onuň nähili agaçdan ýasalandygyny hem görkezýär. Geň-taň göräýmeli – bu armyt agajy eken!

Ekin ekilmedik boş ýerlerde ösümlikleriň galyndylary goşulyp, palçykdan ýasalan hatar-hatar kerpiçler günün aşagynda guraýar (6-njy surat). Kerpiçler uly bolup, olar göniburçludyr (uzynlygy 43-45 santimetr), ini 20-25

santim
dört ti
getini
binala
diwar
Ek
goýu
edýa
hem
günc
gely
erec
gurt
ýyg
Şol
göç
ede

şal
yer
yur
ba
bo
Şe
sa
bo

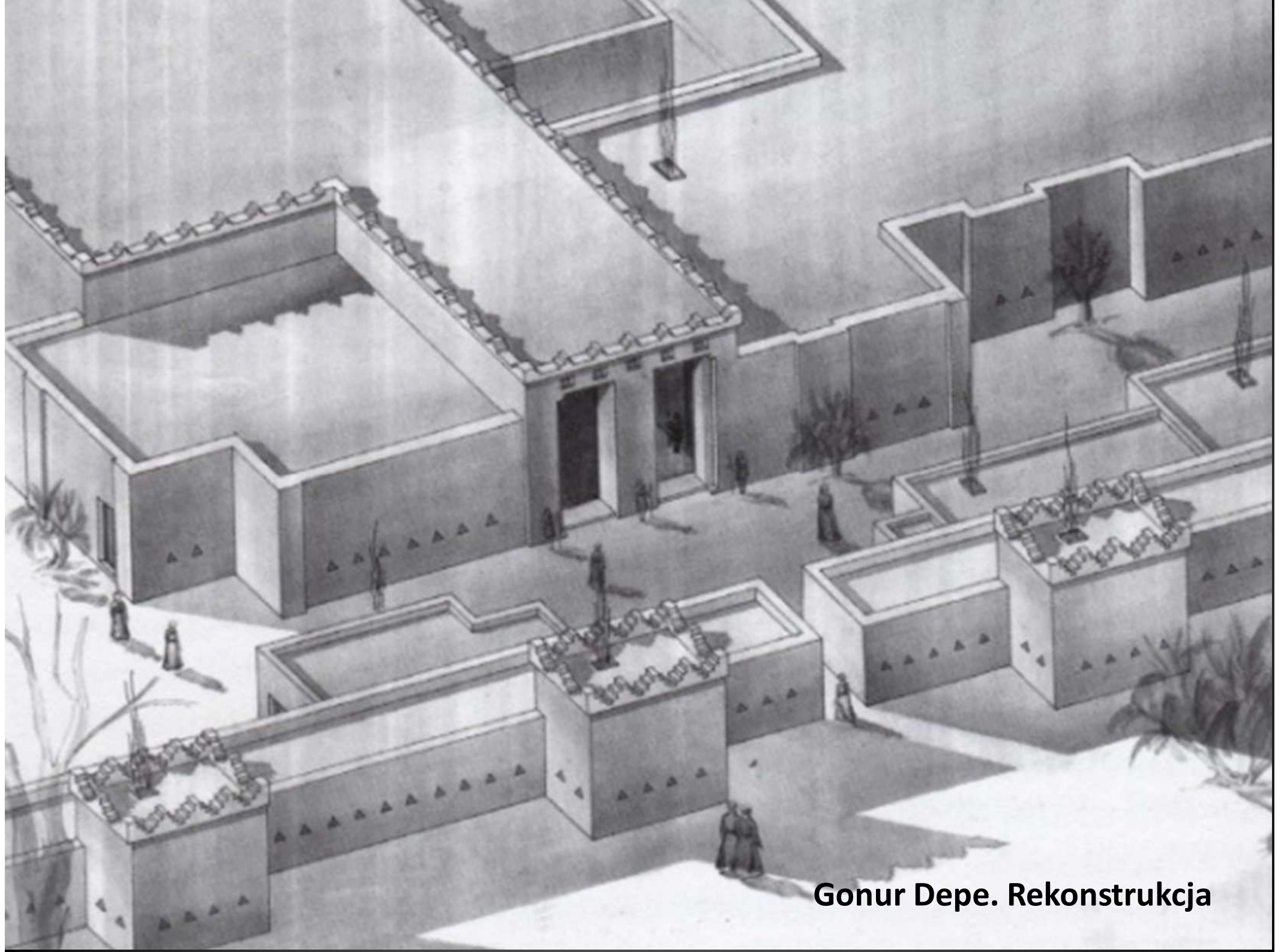
Gonur Depe

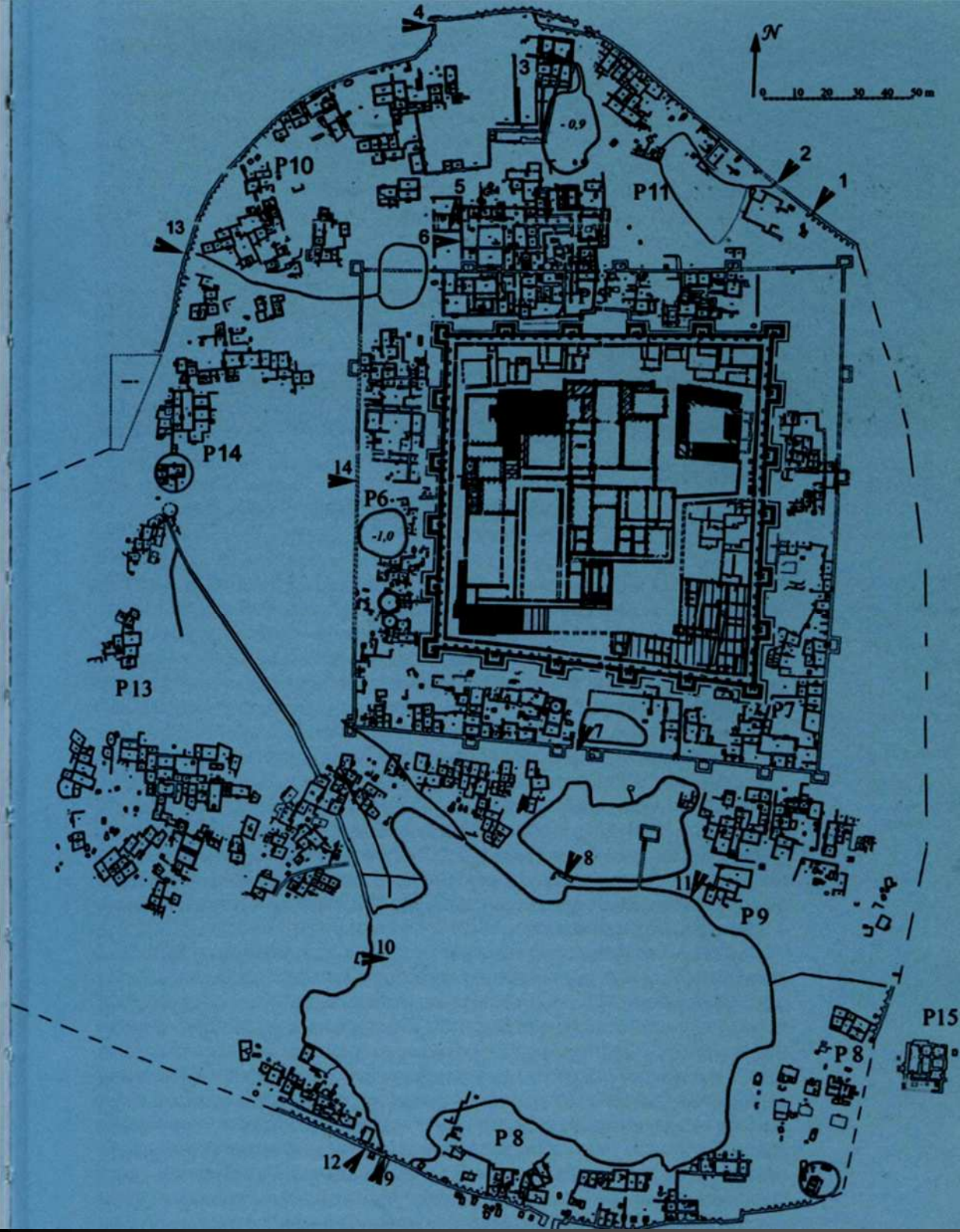
Gonur Depe.

Gonur Depe. Rekonstrukcja

Gonur Depe. Plan sytuacyjny

Gonur Depe. Fundamenty Świątyni Ognia

**Gonur Depe. Zbiorniki w
Świątyni rytualnych napojów
Soma-Haoma**

Gonur Depe. Lampa

Gonur Depe. Naczynia

Gonur Depe. Srebrne naczynie ofiarne

Gonur Depe.
Naszyjnik

Nisa. Mury miasta

Nisa. Ruiny miasta

A close-up photograph of a brick wall. The bricks are rectangular and arranged in a traditional running bond pattern. The surface of the bricks is highly textured, featuring a series of parallel, wavy ridges and grooves that run vertically across each brick. The color is a warm, golden-brown, suggesting they are made of fired clay. The lighting is bright and directional, coming from the upper left, which casts deep shadows in the recesses of the texture and highlights the raised portions, emphasizing the three-dimensional quality of the surface.

Nisa. Mur z suszone cegły

Nisa. Łęk z suszonej cegły

Nisa. Fragment restaurowanych ruin

Nisa. Fragment restaurowanych ruin

Nisa. Ruiny miasta

Nilsa. Zrekonstruowana kolumna z palonej cegły

Nisa.
Rekonstrukcja
wnętrza
pałacu

Nisa.

Nisa.

Antyczny Merw. Linia rozsypanych murów miejskich

Antyczny Merw. Mury miejskie Sultan Kala 12 w.

Antyczny Merw. Ruiny

Antyczny Merw. Mauzoleum Muhammeda ibn Seida 12 w.

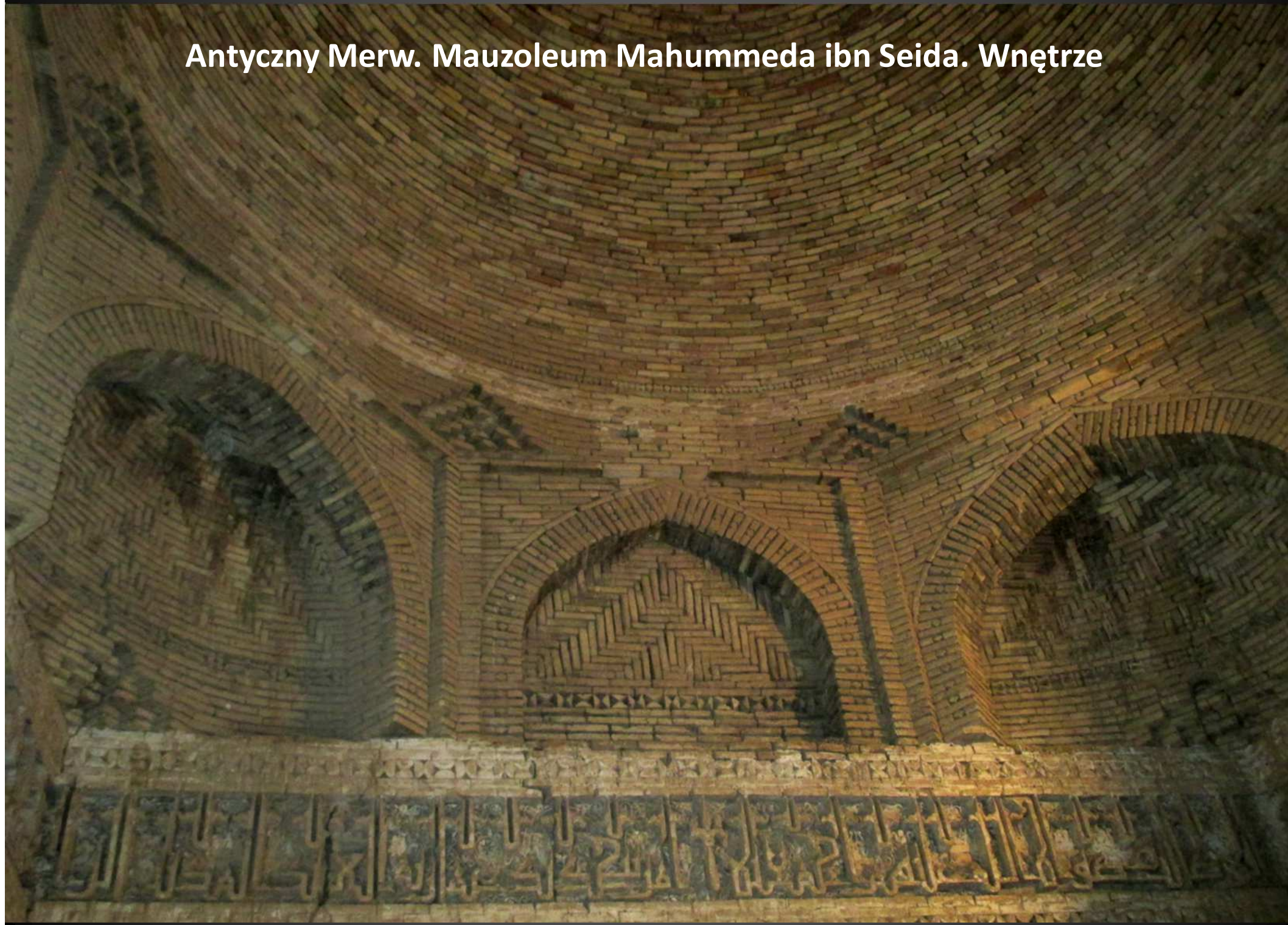

Antyczny Merw. Mauzoleum Muhammeda ibn Seida. Wnętrze kopuły. 12 w.

Antyczny Merw. Mauzoleum Mahummeda ibn Seida. Wnętrze

Antyczny Merw. Zbiornik wody.

Antyczny Merw. Forteca Kyz-Kala Keshak 6-7 w.

Antyczny Merw. Forteca Kyz Kala keshak. Wnętrze. 6-7 w.

Antyczny Merw. Forteca Kyz Kala Keshak. Fragment konstrukcji.

Antyczny Merw. Soltankala. Mauzoleum Sułtana Sandżara. 12 w.

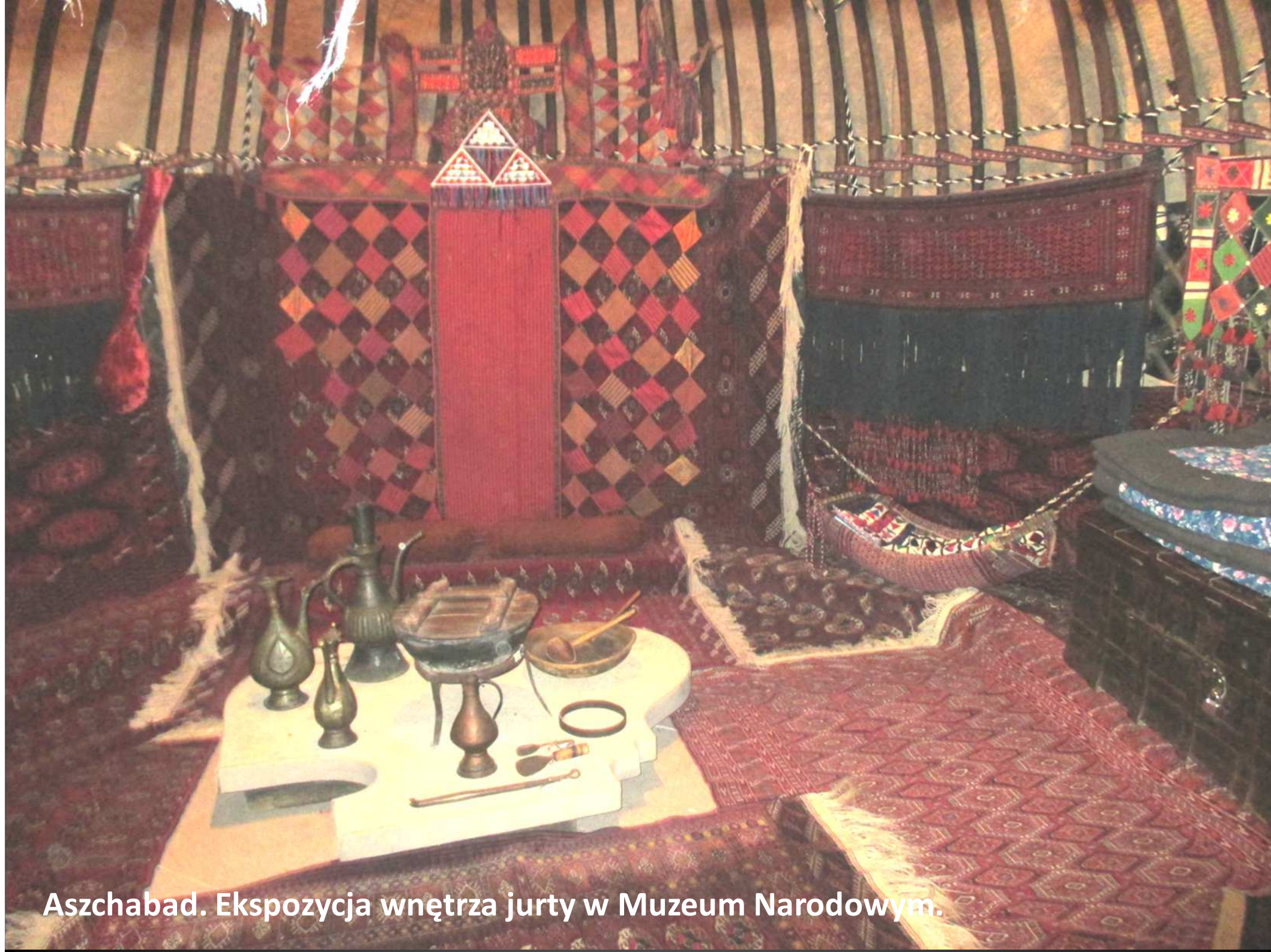

Antyczny Merw. Jurta jako pawilon recepcyjny.

Aszchabad. Ekspozycja wnętrza jurty w Muzeum Narodowym.

Mary. Ekspozycja
wnętrza jurty w
Muzeum Narodowym

Mary. Jurta w Muzeum Narodowym

Mary. Ekspozycja w Muzeum Narodowym

Mary. Ekspozycja tkanin w Muzeum Narodowym

Mary. Ekspozycja w Muzeum Narodowym

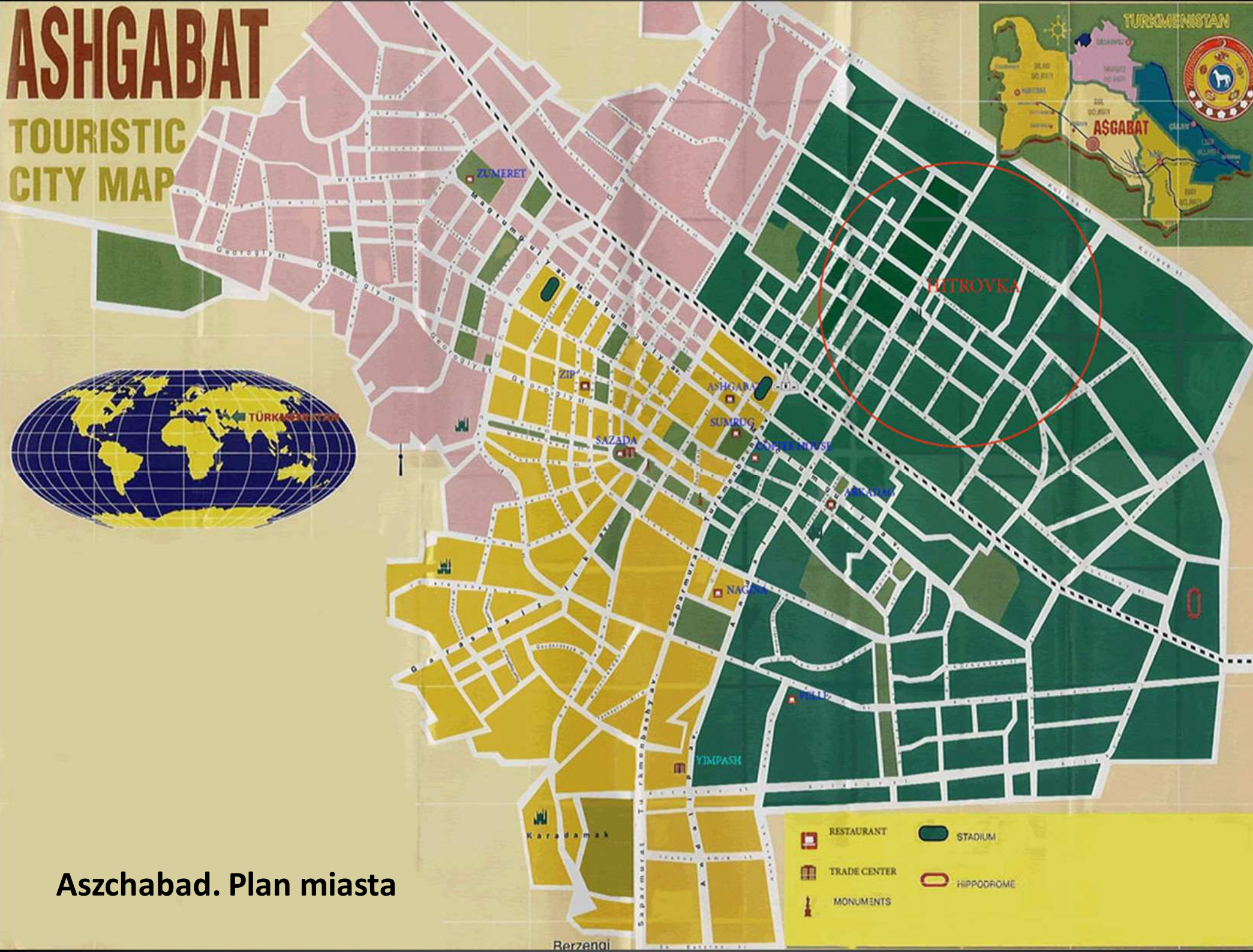

ASHGABAT

TOURISTIC CITY MAP

- RESTAURANT
- TRADE CENTER
- MONUMENTS
- STADIUM
- HIPPODROME

Aszchabad. Plan miasta

Aszchabad. Biblioteka Republikańska. Stan obecny

Aszchabad. Biblioteka Republikańska. Stan z roku 1976

Aszchabad. Widok ogólny

Ashgabat. Pałac Prezydenta

Aszchabad. Meczet

Aszchabad. Pomnik Ofiarom Trzęsienia Ziemi

Aszchabad. Ośrodek telewizyjny

Aszchabad. Architektura inspirowana socrealizmem

Aszchabad. Wiieżowce mieszkaniowe

Aszchabad. Wieżowce mieszkaniowe

Aszchabad. Gmach Muzeum Narodowego

Aszchabad. Gmach Muzeum NArodowego

Aszchabad. Muzeum Narodowe. Wnętrze hallu

Aszchabad. Muzeum Narodowe. Wnętrze

Aszchabad. Centrum Kultur Antycznych

Aszchabad. Biblioteka Narodowa

Ashgabat. Pałac Przyjaźni Narodów

Ashgabat, Gmach Banku Centralnego

**Ashgabad.
Ministerstwo Handlu
i Surowców**

Aszchabad.
Ministerstwo Koni

Aszchabad.
Ministerstwo dywanów

Aszchabad. Gmach biurowy

Aszhabad

Ashgabat. Przystanek autobusowy

Kolorowy akcent w białym mieście

Aszchabad. Zabudpwa mieszkaniowa

Aszchabad. Zabudowa mieszkaniowa

Ashgabat. Nowe wieżowce mieszkaniowe

Aszchabad. Iluminacja budynków

A photograph of the Mary Mечет (Mary Mosque) in Turkmenistan. The mosque features a large central dome with a blue and gold pattern, and four tall, white minarets with blue domes. The building is white with arched windows and a portico with columns. It is surrounded by green lawns and trees. A street lamp and a decorative sign are visible on the left. The sky is clear and blue.

Mary. Meczet

Mary. Centrum miasta

Mary. Biblioteka

Mary, Muzeum Nartodowe, hall wejscowy

Mary. Port lotniczy

Aszchabad. Gmach, w którym miała miejsce konferencja „1000-lecia architektury Turkmenistanu”

Aszchabad. Inauguracja konferencji „1000-lecia architektury Turkmenistanu”

Turkmeńskie powltanie , ALE MOŻE BYĆ I POŻEGNANIE

ARCHITEKTURA TURKMENISTANU

Przygotowana dla Warszawskiego Oddziału
Stowarzyszenia Architektów Polskich SARP

Fotografie : Tadeusz & Edyta Baruccy, Internet,
oraz reprodukcje z książki W. Sarianidiniiego
„Marguś, Mystery and True of the Great Culture”

ŚLADAMI ARCHOTEKTURY
© Tadeusz Barucki 2013